لەبارەی هاوڕێیەتیەوە … حیکمەت نامیق

ئایا هاوڕێ یەتی چیەو چۆن دروست دەبێت ؟ بنەماكانی چین ؟ مەبەستم لە چەمكی هاوڕێیەتیە لە نێوان دوو كەس یازیاتر لەنێو كۆمەڵدا بەگشتی . كۆمەڵگا بریتیە لە تۆڕێك پەیوەندی كۆمەڵایەتی مرۆڤ ئەگەر بڕیارە وەك تاكێكی چالاك بژیت پێویستی بەهاوڕێیە لەنێو ئەو پەیوەندیەكۆمەڵایەتیەی، كە خۆی تیا دەدۆزیتەوە وەك بكەرێك بنواندن ،چونكە لەو ڕێگایەوە كارلێك لەگەڵ تاكەكان دەكات ،بەمانایەكی دیكە بۆئەوەی لەگەڵ ئەویتر بژیت دەبێ دونیاك ئەرك و وەزیفەی كۆمەڵایەتی بەجێبهێنی بەوهۆیەوە خۆی لە نێو ئەوانی دیكە دەدۆزیتەوە ،كە لەبواری سۆسیۆلۆژیا بە كارلێكی هێمایی دەناسریتەوە ،واتە هەڵسەنگاندی خودو ئەوانی دیكە بۆتێ ،نرخاندنەكە هەندێ جار ئەرێنیە هێندێ جار نەرێنیە .ئەگەر چی بابەتی هاوڕێیەتی زۆر ئاڵۆزە بەگشتی چونكە دواجار مرۆڤ بەگشتی لەپەیوەندیە كۆمەڵایەتیەكاندا ڕۆڵ دەگێڕێت بەپێی شوینگەو پلەوپایەی كۆمەڵایەتی كەسەكە نرخاندنی بۆدەكرێ چی بەشێوەی فەرمی بێت چی بە نافەرمی بێت لەلایەن دوادەزگاو كەسەكانەوە .

زۆرجار دروستبونی هاوڕێتی لەڕێگەی ئامرازەكانی پێگەیاندن و بە كۆمەڵایەتی بوونە وە دەبێت socialization یا ئەوە تا لە قوتابخانە ڕەگی ئەو متمانەیە دروست دەبێت یا لە زانكۆ یا ئەوەتا لە شوێنی ئیش كردن بەگشتی .ئامانجی مرۆڤ بۆهاوڕێ گرتن یا هاوڕێیەتی زیاتر پەیوەندی بە هێنانەدی كۆمەڵێك حەزو ئارەزوی پەنهان و ئاشكراوە هەیە ڕەنگە خواستەكەیان مەزنیش بێت ،كە بەیەكەوە هەوڵی بۆدەدەن هەندێ جار ئامانجەكە دەبێتە هۆی بەختەوەری بۆیەكتر یا ئەوەتا دەبێتە هۆی شكست و دابڕان و تێكچونی پەیوەندیەكان .
مرۆڤ بۆ پڕكردنەوەی ئەو فەراغە سایكۆلۆژیەی ،كە هەیەتی هەمیشە بەدوای هاوڕێیەك دەگەڕێ تا وەك پشت و پەنایەك دەردە ڵ و كێشەكانی لاباسبكە ،چونكە متمانەیان تەواو لای یەك دروستبوە.یەكتریان خۆشدەوێت پابەندن بەو ڕێساو بنەما گشتیانەی كە خۆیان هەڵیانبژاردوە.

پەیوەندی هاوڕێیەتی بریتیە لە بەخشنی متمانەی دوو كەس یا زیاتر ،كە ئاراستەو بیركردنەوەیان تاڕادەیەك نزیكە ئەو پەیوەندیە

ڕەزامەندی سایکۆلۆژی هەردوو کەسی لەسەرە ئەوان هۆگری یەکن لە خۆشی و ناخۆشیەکانی ژیان هاوبەشی یەکترن یا قوربانی بۆ یەکتر دەدەن لە قۆناغەکانی ژیانی یەکتریاندا .

هاوڕێ یەتی لەسەردەمێك بۆ یەكێكی تر جیاوازی هەیە واتە كات و شوێن ڕۆڵێ گرنگی هەیە لە دروستکردنی هاورێ . لەسەردەمی پێش مۆدێرنە زیاتر پەیوەندیەکە ڕوبەڕوبوە ئاستی تێگەیشتن بەرابەر یەکتر ئاسان بوە متمانە زیاتر بوە ، پەیوەندیە كۆمەڵایەتیەكان خزمایەتی و نەریتی گوندنشینی و میراتگیری زاڵبوە بەسەرمرۆڤەكان بۆ دەستنیشانکردنی هاوڕێ ، دابەشکردنی کاری کۆمەڵایەتی نەبوە زیاتر دەستە جەمعی بوە هەروەها ئاین و داب و نەریتەکان ڕۆڵی خۆیان هەبوە، بەڵام دوای سەرهەڵدانی ڕۆشنگەری و مودێرنە چەمکی هاوڕێیەتیش گۆڕانی بەسەرداهات بەجۆرێك هاورێی هەمیشەیی بەدەگمەن دەمێنێ یا ئەوەتا سەرقاڵی مرۆڤەكان و دوركەوتنەویان لەیەكتر زوو كۆتایی بە هاورێیەتی دەهێنێت .
یا ئەوەتا نەگونجانی ئایدیاو ڕوانینیان بۆكێشە كان كۆتایی بە هاورێیەتیان بهێنیت . تەكنەلۆژیای تازەو سەرمایەداری و بە كۆمپانیاكردنی كۆمەڵگا و نەمانی بەهاكان بەگشتی كاریگەری زۆری هەیە لە كەمبونەوەی هاورێی هەمیشەیی .دونیای دوای مۆدێرنە متمانەی مرۆڤەكانی لەنێو یەكتردا لەق كردوە هاورێیەتی بەشێوەیەكی كاتی و رەسمی دەبینرێت زیاتر .

ئەگەرلە ڕوانگەیەكی كۆمەڵناسی و فیكریەوە ئەو بابەتە شەنوكەو بكەین پێوستمان بە كۆمەكی هەندێ بیرمەندو سوسێولۆژیستە ، زیگمۆن باومان پێی وایە مرۆڤ لەئێستادا لەدۆخێكی نائارامی دەژیت ئەو پەیوەندیە كۆمەڵایەتیەی ، كە ژیانی ئێمە دیاریدەكات مەحكومە بە لۆژیكی بەرخۆری consumption هاوڕێیەتی لاوازبوە هاوڕێیەتی لای باومان بریتیە لەدروستكردنی پەیوەندیەكی تازە لەسەر بنەمای خۆشەویستی و جیاوازی، ئەزمون، هاوڕێیەتی تەنها كۆمەڵێك برادەری كاتی و پچڕپرنیە لە كافیەك یا باڕێك بەڵكو دەشێ هاوڕێیەتی بە شێوەی گروپی بێت.
هاوڕیەتی لای باومان لەسەردەمی پۆست مۆدێرنەی شێ پریەتی لە قەلەقی و نائارامی لەهەمان کاتدا پریەتی لە چالاکی و کارکردنی جیاجیا بەیەکەوە . ئەو هاورێیەتی لەلایەك بە بەشێك لە ڕوبەروبونەوە و شێوەیەك لە خستنەگەری ئەزمونی یەكتر وێنادەكات لەلایەكی تر هاوڕێیەتی گرێدەداتەوە بە خۆشەویستی و پەیوەندیەكی مۆڕاڵیەوە .

ئەرستۆ پێی وایە هاوڕێ یەتی چەندین جۆری هەیە لەوانە هاوڕێی یەتی

بەرژەوەندخواز UTILITY هاورێ یەتی بۆچێژو کات بەسەربردن ، هاوڕێیەتی بۆچاکەو خێر .مرۆڤ مادام بونەوەرێکی کۆمەڵایەتییە هەمیشە پێویستی بەهاوڕێیە بۆژیانکردن ڕەنگە مرۆڤ لەژیانیدا کۆمەڵێك جۆری هاوڕێیەتی بۆدروست بێت کە قەد چاوەرێی نەکردوە پێشتر ئەوەی یەکەم ،کە ئەرستۆ باسی کردوە کاتیەو زوو تەواو دەبێت بەپێی بەرژەوەندی هەردولا ڕەنگە تەمەنیان و شوێنیان و تەنانەت زمان و کەلتوریشیان جیاوازبێت ،بەڵام بەرژەوەندیەکان بەیەکەوەیان دەبەستێتەوە جۆری دووەمی هاوڕێیەتی بەپێی بۆچونی ئەرستۆ هاوڕێیەتیە لە پێناو چێژو بەسەربردنی کات PLEASURE کە زیاتر ئەو بەشەیان گەنجەکان دەگرێتەوە چونکە گەنج بە گوتەی ئەو بیرمەندە زیاتر بونەوەرێکی غەریزاویە هەست و جوڵەکانی بۆ دەستەبەرکردنی پێداویستیە ڕەمەکیەکانیەتی ڕەنگە ئەو جۆرە هاوڕێیەتیە لەگەڵ گۆڕانکاری لەتەمەنی گەنجی شێوازی هەڵسوکەوتی هاوڕێیەتیەکەش گۆڕانی بەسەردابێت واتە ئەوەش تاسەر نیەو کاتیە ،چونکە زیاتر غەریزە تەحەکوم بە ڕەفتاری تاکەکان دەکات.

جۆری سێهەم GOODNESS ئەو جۆرەیان ئەرستۆ بە پۆزەتیف ناوی بردوە هەمیشە ئەو بەشەیان دو هاوڕێی نزیك لەیەکترن یا بەمانایەکی تر هەڵسوکەوت و بیرکردنەوەو ڕەفتاریان لەیەکدەچێت ..

وەك باسمانکرد هاوڕێیەتی چەندین جۆرو ڕەهەندی هەیە،سۆسیۆلۆژیا پێماندەڵێت هاوڕێیەتی بەرەنجامی بەکۆمەڵایەتی بونی مرۆڤەکانە لەگەڵ یەکتردا ،سروشتی هاوڕێیەتی وایە بەپێی زەمەن و شوێن کۆتایی دێت یان کاڵدەبێتەوە ، تەنانەت ئەگەر هاوڕێیەتیەکە ڕوحیش بێت .

چەمکی هاوڕێیەتی لەدوای پۆست مۆدێرنەو زاڵبونی تۆڕەکۆمەڵایەتیەکان بەیەکجاری گۆڕانی بەسەرداهات بەشێوەیەك هیچ نۆرمێکی کۆمەڵایەتی ڕۆڵی تیا ناگێڕێت ئەگەرچی هاوڕێیەتی زۆرجار بریاری کەسی تاکەکانە واتە تاکایەتیە ،دوو هاوڕێی فیکرەو هەڵسوکەوت و میزاجیان لەیەکتر نزیکە بەڵام جیاوازیەکان هاوڕێیەتی جواندەکەن ئەگەر بەگۆڕینەوەی ئایدیاو ماریفە بەکاری بهێنن وەك بوارێك بۆ دیسکۆرسکرن ،لەئیستادا هاوڕێیەتی بوەتە کاتی و سودی کەسی بەتایبەتی لەشوێنی کاردا workplace مرۆڤ لە شوێنی کاردا زوو دەبنە هاوڕێ و زووش یەکتر بەجێدێڵن ، لەسەردەمی دوای مۆدێرنەو تازەگەری زۆرجار سێکس و سۆزداری شوێنی هاوڕێیەتی جارانی گرتۆتەوە ئەوەی پەیوەندی هەڵگربوون و intimacy سۆزداری هەبێت لەنێوان یەکتردا بەهاورێ هەژماردەکرێ ،بەتایبەتی نێوانی هەردوو ڕەگەز .یەکێك لەتایبەتمەندیەکانی هاوڕێیەتی پاراستنی نهێنی یەکدیە بەشێوەیەك تامردن پەیمان دەدەن یەکتر نەشکێنن

ئاکاری هاوڕێیەتی بپارێزن بەڵام دوای کۆتایی هاتنی پەیوەندیەکە زۆرجارنهێنی یەکتر بڵاو دەکەنەوە واتە ئەوەی دەمێنی تەنها خودە و تەنهاییە بۆیە solitude پەیوەندی هاوڕێیەتی سروشتێکی تەمو مژاوی هەیە بە تێپەربونی کات کۆتایی دێت مرۆڤ تەنها دەگەڕێتەوە لای خۆی سەرنج بدە هاوڕێیتی سیاسیەکان وەك تایپێك لە هاوڕێیەتی ، وەختی بەرژەوەندی هەردوولا دەکەویتە مەترسی دواتر دەبنەوە دوژمن و سەنگەر لەیەکتر دەگرن رەنگە تەمەنێك لە پەیوەندی هاوڕێیەتیان بەسەر بردبێت بەڵام دواجار هەرچی ناشیرینیە بەیەکتر دەیکەن .
یا بڕوانە دووهاوڕێی کەسی چەندین ساڵە دوای تەواوبونی پەیوەندیان ،تەنانەت نکۆڵی لە یادگاریەکانی یەکتریش دەکەن .
دەمەوێ ئاماژە بەوە بدەم ،کە مەرج نیە لەنێو هاوڕێیەتی خێزاندا هاوڕێیە تی هەبێت واتە دەکرێ ژن و مێردبن بەڵام هاوڕێ نەبن بە پێچەوانەشەوە ،یان دەشێ دو برای یەکتر بن هاوڕێی یەکتر نەبن بە پێچەوانەوە هەر راستە ، بەڵام بە دەربرینی من ژن و مێرد ئەگەر نەبنە هاوڕێی هەمیشەیی پەیوەندیەکی سەقەت بەیەکیانەوە دەبەستێتەوە.

هاوڕێیەتی و کێبڕکێکردن

دەکرێ ً هاوڕێشبن بەڵام کێبڕکێ بکەن بۆ کاری باش وەك خوێندنەوەی کتێب داهێنان لەبورای ماریفی و فیکری یا ئەوەتا دو پڕۆژەی جیاوازیان هەبێت بۆ پێشخستنی سێکتەرێك لە سێکتەرەکانی وڵات ئەو جۆرە تایپە لەوڵاتە گەشەکردوەکان هەیە زۆر جار بەگروپ ئەنجامی دەدەدن وەك ململانێیەك بۆ گەشەسەندنی پەروەردەوە سێکتەرەکانی دیکە سودی لێوەردەگیرێت .

هاوڕێیەتی و تۆڕەکۆمەڵایەتیەکان

لەسەردەمی ئێستا دا مرۆڤ بەتەوای لەرێگای هەموو فۆڕمی بەرنامەکان سەرقاڵە بە تۆرە کۆمەڵایەتیەکانەوە وەك فەیسبوك و ئینستیگرا م و تویتەر و ئەوانی دیکە .بەشێوەی ئەرێنی و نەرێنی مامەڵە لەگەڵ ئەو دونیایە دەکات ،کە مۆدێرنە لەگە ڵ خۆی هێنای بۆ نیو پەیوەندیە کۆمەڵایەتیەکان بەشێوەك مرۆڤ بوە کەسێکی لاوازو بەرخۆر بەدیوە نێگەتیفەکەی وەك کەسێکی واقعی ناژیت، سایکۆلۆژیەتی شێواوە لەو ڕوەوە کاریگەری ڕاستەوخۆی لەسەر هەڵسوکەوت و کردەوەکانی داناوە ڕۆژانە چەندین کاتژمێر تەرخاندەکات بۆبینینی لایك و کۆمێنت و پۆستکردن و چات و بڵاوکردنەوەی وێنە و گەڕان بەدوای هاوڕێ دروستکردنی هاوڕێ لە تۆڕەکۆمەڵایەتیەکان زۆرجار کاتیە و بۆ چێژو ،

سوده زوو بەسەر دەچێ بەدەگمەن دەبێتە هۆی دروستکرنی هاوڕێی goodness باش …

هاوڕێیەتی لەنێو کورددا

پێش ئەوەی باسی هاوڕێیەتی لە نێو کورد بکەم ،دەمەوێ ئاماژە بە ڕۆڵی ئابوری چینەکان بکەم لە گەشەکردن و کزبونی هاوڕێیەتی .بەدرێژایی مێژوو فاکتەری ئابوری یا چینەکان بەگشتی زۆرجار پەیوەندیە کۆمەڵایەتیەکان دیاریدەکەن بو وێنە چینی دوڵەمەند بە سامانی ئابوری هەمیشە پەیوندی ئابوری و کۆمەڵایەتی هاوڕێی هاوشێوەی خۆی هەیە بە پێچەوانەشەوە بۆ چینەکانی دیکەش ڕاستە.
ئەگەرچی هاوڕێیەتی وەك باسمانکرد لەپێش دونیای مۆدێرنە pre modernity داودەزگاکانی بەکۆمەڵایەتی بوون دیاریاندەکرد ئێ ًمەی کوردیش لەو ڕێگایەوە هاوڕێمان پەیدادەکرد بۆ ئێمە مزگەوت و قوتابخانەو گەڕەك و زانکۆ باشترین شوێنی دروستکردنی هاورێ بوو ئەوە جگە لە شوێنی کارکرن بەگشتی و هەروەها پەیوەندی خزمایەتیش ڕۆڵی هەبوو لەوبارەیەوە ،پێشتر هاوڕێیەتی منداڵی لەنێو گەڕەکدا دەبوە سەرچاوەی دروستکردنی هاورێ ئەو جۆرە لەنێو کوردا تاڕادەیەك بە پیرۆز وەسفدەکرێ چونکە یادەوەری منداڵی هەمیشە لای مرۆڤی کوردی جێگای ستایش و ڕێزبوە، بەڵام ئەو تایپەش بە تێپەربونی زەمەن کۆتایی هاتوە تەنها وەك سۆزێك جارجارە بیری یادەوەری ئەو ڕۆژانە دەکەی، کە تیایدا کاتی منداڵیت تیا بەسەربردوە.

هاوڕێیەتی و یادەوەری هەمیشە بەیەکەوە بونە بەڵام دوای کۆتای هاتن دەکرێ ئەو یادەوەریانە ببێتە ئەزمونکردنی مرۆڤەکان و بەکارخستنیان بۆ گەشەکردنی لایەنی دیکەی ژیانی مرۆڤەکان .یەکێك لە پرەنسیپەکانی هاوڕێەتی بریتیە لە وەفاداری نێوان کەسەکان لەسەردەمی زوو یا بەدیاریکراو ی وەختێ بەهاکان رولیان هەبوو لە ئاراستەو پەروەردەکردنی مرۆڤەکان تارادەیەك وەفا هەبوو لە نێو پەیوەندی هاوڕێیەتیدا بەڵام دواجار بە تێپەربونی کات کاڵبویەوە یا پوکایەوە.

جاران هاوڕێیەتی بە کۆمەڵێك پێودانگ و پێوەر دیاریدەکرا ،وەك هاوتەمەنی ، هاوسێیەتی ،خزمایەتی ،باوان ،هاو عەشیرەتی ، هاو حیزبی ، هەموو ئەو کەناڵانە وەك سیستەمێکی نافەرمی ڕۆڵی خۆیان هەبوو لەدەست نیشانکردنی هاوڕێ لەنێو مرۆڤی کوردیدا ،نەوەی کۆن previous generation وەك چۆن بۆچون و پێرسپێکتیفی خۆی دەسەپاند لە ئاراستەکردنی شێوە ی ژیانی تێبەگشتی هەرئەواش تێی ئاراستە

دەکرد لەدروستکردنی هاورێ ،لەبەر کۆمەڵێك هۆکاری کۆمەڵایەتی و سایکۆلۆژی ،پێشوتر و ئێستاش واباوە رەنگە ئەمە زۆربەی کەلتورو کۆمەڵگاکان بگرێتەوە بۆنمونە لە بابەتی هاوتەمەنی هەمیشە کۆمەڵگاو خێزانەکان پێیان وایە پێویستە هاوشێوەی تەمەنی خۆت بکەیتە هاوڕێ باشترە بۆ نرخاندنی ئەرێنی کۆمەڵگا لەوبارەیەوە ،یان هاوسێیەتی باشترە لە دەرەوەی ژینگەی لێکاڵی بەوشێوەیە ،جاران هاوڕێیەتی نەریتە کلاسیکیەکانی خێڵایەتی زیاتر هەژمونی بەسەر رێکخستن و کۆنترۆڵکردنی تاك هەبوە بۆ دروستکردنی هاوڕێیەتی هەم وەك نەریتێ ًك هەم وەك سەرمایەیەکی رەمزی لەنێو کومەڵگا مومارەسەدەکرا .
واتە نۆرمە کۆمەڵایەتیەکان بەگشتی زاڵ بو بەسەر کەسەکان چونکە کۆمەڵگا پێی وایە ئەو نۆرمانە دواجار هاورێی خراپ و باش لەیەکتر جیادەکاتەوە هاورێی خراپ دونیایەك کێشەی کۆمەڵایەتی و لادانی کۆمەڵایەتی deviance بەدوای خۆیدا جێدێڵێ بۆیە خێزان لە پێشودا هەمیشە ڕۆلی چاودێریکردن و monitoring سنوردانانی تەواوی بەسەر ئەندامانی هەبوو لە هەمبەر پەیداکردنی هاورێ .

چینی ناوەندو هاورێیەتی

چینی ناوەند middle class ڕۆڵی هەیە لە بونیاتنانی هاورێیەتی سۆسیۆلۆژیا پێماندەڵێت زۆربەی ئەوانەی هاورێن لە چینی ناوەندن چونکە ئەوچینە بە پەیوەندی ڕوبەروو دەناسریتەوە face to face مرۆڤەکان لەنێو شوێنگە گشتیەکان بەیەکدەگەن هەروەها لە نێو ڕوتینی ژیانی ڕۆژانەیان گوزەردەکەن چونکە پەیوەندیەکی سۆلیداریتی solidarity لەنێو ئەو چینە گرنگەی کۆمەڵگا هەیە ،کە دەشێ ئەو هاوڕێەتیە ببێتە هۆی خۆشەویستی نێوان مرۆڤەکان و بەکارهێنانی بۆ یەکبون integrationو گۆڕانکاریکردن چالاکی گروپی لە نێو کۆمەڵگادا بەرا من نەبونی ئەو چینە و لاوازی ئەو جۆرە پەیوەندیە کۆمەڵایەتیە لە نێو کورد هۆکارێکە لە هۆکارەکانی چەقبەستویی کۆمەڵگاو نەگۆڕانی .

دوای بڵاوبونەوەی دونیای تەکنەلۆژی و گۆڕانە یەکدوای یەکەکان ئیدی وێناکردنی کۆمەڵگا بۆ شتەکان گۆڕانی بەسەرداهات ،شوێنی کار بو بە سەرچاوەی گەڵاڵەکردنی هاورێ گرتن ، لە زانکۆ قوتابیان دەبنە هاورێی یەکتر رەنگە زۆر نزیکیش بن بەڵام دوایی تەواوبونی زانکۆ بەرەبەرە کاڵدەبێتەوە تەنانە دەپوکێتەوە ، لە فەیس بووك دەبنە وە هاورێی جاران دواتر لەسەر پێستێك لایکێك ،کە بە دڵی نەبوو بلۆکت دەکات ئەوە ئەو پەری کۆتای هێنانی سەردەمی

هاورێیەتیە بە گشتی لە فەرمانگە تائەو کاتە هاورێتە کە کارت لەگەلی هەبو دواتر بەهەمانشێوە هاورێیەتیەکە تەواو دەبێت پرسیار ئەوەیە بۆچی پەیوەندیەکان لەسەردەمی ئێستادا کە بە دونیا دوای تازەگەری دەناسریتەوە پەیوەندیەکان لە زۆربەی ئاستەکانی هاورێەتی بەرو توانەوە دەچێت ؟دەکرێ وەك research problem پێویستی بە لێکوڵینەوەیەکی جدی هەبێت لەوبارەیەوە .

هاورێیەتی ونیفاقکردن hypocrisy

ئەو جۆرە دیاردەیە لەنێو کوردا تارادەیەك ی زۆر بوونی هەیە ،کورددەمێکە ئەو سیفەتە خراپە دوبارەدەکاتەوە لە نێو پەیوەندیە کۆمەڵایەتیەکاندا ئەگەرچی فاکتەری زۆرە رەنگە هەندێکیان پەیوەندی بە سروشتی کەسیایەتی تاکی کوردیەوە هە بێت لە ڕوی سایکۆلۆژیەوە ،کە هەمیشە هەستی بەکەمی خۆی کردوە لەبەرامبەر خۆی و ئەویتردا یا بەشێکی زۆری پەیوەندی بە پرۆسەی بە کۆمەڵایەتیبونی مرۆڤەکانەوە هەیە ،کە لە بنەچەدا مرۆڤی دو ڕوو و مزدەوج دروستدەکات لەو بارەیەوە ئاین و پەروەدرەی کۆمەڵایەتی پشکی شێریان بەرکەوتوە .

ئەو جۆرە تایپە لە هاورێەتی لە نیو هەموو سێکتەرەکان بوونی هەیە لە نێو ڕۆشنبیران لە نێو ڕِۆژنامەنوسان لە نێو مامۆستایان لە نێو گشت ئە کایەو شۆینگە کۆمەڵایەتیانەی کە مرۆڤی تیایە .ئەو فۆرمە لە هاورێتیە ئەو پەری بێنرخکردن مرۆڤەکانە لەگەڵ یەکتردا ئەو بەشایان هەموو ئەدگارە خراپەکانی هاورێەتی تیا بەرجەستە دەبێ پەیوەندیەکە زوو تەواو دەبێ ،دوایی تەواوبونیشی بکەرەکان قسەو قسەلۆکیان هەردەمێنی لەسەریەك بەغایبی هەردوولا ، لای کەسانی دیکە سلبیاتی یەکتر باسدەکەن و ئیش لەسەر شکانەوەی یەکتر دەکەن بەرژەوەندی و سودی utility زۆری تیایە ئەو جۆرە لە هاورێیەتیە تاسەرنابێ و زوو دەتوێتەوە . لەکۆتایدا پێم وایە هاورێیەتی بریتیە لە داماڵینی مرۆڤ لە خۆپەرستی و کارکردن لەسەر خۆنەویستی ، ئەو جۆرە هاورێیەتی دەبێتە هەوێنی دروستبونی خۆشەویستی نێوان مرۆڤەکان لەگەل یەکدی وکارکردن بۆ خێرو چاکەکاری و جوانی چەکەرەکردنی هاورێیەتی ڕوحی .

حیکمەت نامیق

سەرچاوەکان

Steve Duck, human relationships

2- mark Vernon, the philosophy of friendship

ئەرنست بلوخ وشەی ئومێد … رزگار عەلی

یەکەم/ دەروازەیەک بۆ ناسینی ئەرنست بلوخ (1885_1977)

لە ئەرشیفی دەنگەکانەوە … 2016

بلوخ لە ساڵی 1885 لە شاری (لودفیگر) کە دەکەوێتە ڕۆژئاوای ئەڵمان لەدایکبووە، لە ئەسڵدا جولەکەیە، باوکی ماکس بلوخ لە سکەی ئاسنین کاریکردووە، بلوخ هەر لە سەرەتای تەمەنی دەستی کردووە بە خوێندنەوەی فەلسەفەی سیاسی و هەریەکە لە (فشتە و هیگڵ و شلینگ) کاریگەرییان لەسەری بەجێهێشتووە. بلوخ لە بواری ئەکادیمیش لە ساڵی 1905 لە زانکۆی مونیخ گەیشتە پلەی دکتۆرا، نامەی دکتۆراکەی بلوخ بەسەرپەرشتی فەیلەسوفی و زانای دەروونی (ئۆزفلد کولبە) بووە، بابەتی نامەکەش لەسەر فەیلەسوف (هینریش ریکرد1863_1936) بووە کە لەسەر فەلسەفەی مێژوو کاریکردووە، دواتر بلوخ ماڵی دەگوازێتەوە بەرلین، لە بەرلین جۆرج زمیل(1858_1918) دەناسێت، پاش جۆرج لەیەکێک لە هۆڵەکانی وانەوتنەوەی فەلسەفەی لەگەڵ فەیلەسوفی مارکسی جۆرج لۆکاش ئاشنایەتی پەیدا دەکات، لە ساڵی 1912 بلوخ دووردەخرێتەوە بۆ شاری (هایدلبێرگ) هەمان ئەو شارەی کە لۆکاشی لێیە، لەو شارە نزیکایەتی تەواوی بلوخ و لۆکاش دەسپێدەکات. قۆناغی هاوڕێیەتی لۆکاش قۆناغێکی زێڕینی بلوخ بووە، چونکە لەگەڵ لۆکاش کەوتونەتە ناو مناقشەیەکی قووڵی فیکر و ئەدەبیاتەوە، تەنانەت هەندێک جار بووەتە شەڕیان، بەڵام هیچ کاتێک ئەم شەڕە کاریگەری لەسەر هاوڕێیەتییەکەیان دروست نەبووە، تەنانەت بلوخ ئەوەندە بایەخی بە لۆکاش داوە کە کتێبەکەی (کێشەی مادییەت) پێشکەش کردووە. هەر لەو شارە بلوخ ئاشنایەتی دروست دەکات لەگەڵ فەیلەسوفی سۆسیۆلۆژی ماکس فیبر(1864_1920) بەڵام بەهۆی ئەو ناکۆکییە فیکرییەی کە لە نێوانیان هەبووە ئەو ئاشنایەتییە درێژە ناکێشێت. بلوخ لە ساڵی 1913 ژیانی هاوسەرگیری لەگەڵ ئەلیزا شترنسکی پێک دەهێنێت، بەڵام لە ساڵی 1921 ئەلیزا کۆچی دوای دەکات، کۆچی ئەلیزا کاریگەری دەروونی گەورە لەسەر بلوخ بەجێدەهێڵێت، تەنانەت ئەم کاریگەرییە لە کتێبی (ڕۆحی یۆتۆپیا)

بە ئاشکرا دەردەکەوێت. بلوخ دوای مەرگی ئەلیزا دەبێتە گەڕیدەیەك لە نێوان (ئیتالیا و سویسرا و تونس) ئەمەش وایلێدەکات کە ئاشنایەتی لەگەڵ جیهانی ئیسلامی دروست بکات، پاشان ئەم گەڕانە لە کتێبی (پرنسیبەکانی ئومێد) کە تێکەڵەیەك لە کەلەپوری یەهودی مەسیحی مانفێست دەکات، بلوخ دەگەڕێتەوە بەرلین و تا ئەو کاتەی کە نازییەت دەسەڵات دەگرێتە دەست لەوێ دەمێنێتەوە، باش گرتنە دەستی دەسەڵات لە لایەن نازییەت ساڵی 1933 بلوخ کۆچ دەکات بۆ سویسرا و باش ئەوەی جەنگی دووەمی جیهانی کۆتایی دێت دەوڵەتی ئیشتراکی دەسەڵات دەگرێتە دەست زانکۆی لیبزج دەعوەت نامەیەکی بۆ دەنێرێت و کورسییەکی فەلسەفەی پێشکەش دەکەن، بلوخ لەو ساڵەی (1954_1955) هەردوو بەرگی (پرنسیبەکانی ئومێد) بڵاودەکاتەوە، کە بە کاریگەرترین کتێبی بلوخ دادەنرێت. هەرچەند هەندێك ڕا هەیە کە هیچ شتێکی هاوبەش لە نێوان مارکس و بلوخ نییە، بەڵام زۆربەی بەچوونەکان لەسەر ئەوە کۆکن کە بلوخ بە کاریگەرترین فەیلەسوفی سەدەی بیستی مارکسی هەژمار دەکرێت، چونکە ئەوەی بلوخ و مارکس کۆدەکاتەوە ئاڕاستەکردنی شۆڕشە بۆ گۆڕینی جیهان، ئەمەش لە ڕێگەی بەدەستهێنانی ئازادی و دەرچوونی مرۆڤ لە کۆیلایەتی …

_دیارترین کارەکانی بلوخ:

1. ڕۆحی یۆتۆپیا 1918 (پەڕینەوە بۆ جیهانێکی نوێ)
2. تۆماس مونتسر 1921(شۆڕشی لاهوت) (خوێندنەوەیەکی نوێی مارکسیانە بۆ مێژوو)
3. شوێنەوار 1930 (گەڕانەوەی ژیاننامە)
4. میراتی ئەم زەمەنە 1936 (ڕەخنەگرتن لە فاشیزم و بورجوازییەتی ئەڵمانی)
5. ئازادی و سیستەم 1946 (کاریگەری ئومێد لەسەر بیرکردنەوەی مرۆڤ)
6. پرنسیبەکانی ئومێد

لە گرنگترین کارەکانی بلوخ هەژمار دەکرێت، بلوخ لەم کتێبەدا وێنەی جوێنەری مرۆڤمان بۆ شیدەکاتەوە و ئاماژە دەکات کە سوبێکت کۆتایی نەهاتووە و نایەت، تەنانەت لەو کاتانەش کە هەموو دەرگاکان لەسەرمان قفڵ دەدرێت هێشتا دەتوانین وێنە و ڕووداوەکانی پشت دەرگاکان ببینین و بیجوڵێنین و ئاراستەی بکەین، بلوخ لەم کارەدا بۆ ئەوەی جوێنەرمان بجوڵێنێت دەمانگەڕێنێتەوە سەر پرسیارەی ئەوەی: ئێمە کێین؟ لە کوێوە هاتووین؟ بۆ کوێ دەڕۆین؟چاوەڕێی چی

دەکەین؟ چاوەڕێی چی دەکەن؟ بلوخ وەڵامی ئەم پرسیارانە بە وەرخنەگرتن لە مەشروعەکی شارستانی پەیوەست بە (ئومەدە)وە دەداتەوە… ئەمەش لەم نووسینەدا زیاتر دەچینە ناو شیکردنەوەی ئەم کتێبە، بەڵام بە ئەوەی تەفسیراتەکانی تری بلوخ و کتێبەکانی تری فەرامەش بکەین…

دووەم/ ئاشنابوون به چەمکە سەرەکییەکانی بلوخ

کاتێک مرۆ دەست بە ئیشێکی فەلسەفی دەبات، یەکەم پرسیار ڕووبەڕووی دەبێتەوە ئەوەیە: ئایا فەلسەفە چییە؟ ژیل دەلۆز(١٩٢٥_١٩٩٥) وەڵامی ئەم پرسیارەمان دەداتەوە کە فەلسەفە بریتییە: ((لە هونەری پێکهێنان و داهێنان و دروستکردنی چەمک))، ئەی چەمک چییە؟ بۆ ئەمە زمانمان نییە؟ تۆ بۆ دەتەوێت زمانی ئەمە سەقەت بکەیت؟ نەخێر هاوڕێ گیان زمانی فەلسەفی زمانەکە وەکو زمانەکانی تر، ئەویش پێویستی بە فێربوونە ، پێویستی بە شەونخونییە، بەڵام یەک جیاوازی هەیە لەگەڵ زمانەکانی تر ئەویش ئەوەیە زمانی فەلسەفی بۆ ئەوەی بمێنێتەوە دەبێت بەردەوام بخوڵقێت، واتە نابێت دوای پاپیری پاپیرت بکەویت، بە پێچەوانەوە دەبێت پاپیری پاپیرت بکوژیت، ئایا کێ ئەو کارە دەکات؟ بێگومان کەسایەتی چەمکگەرا؟ ئەی کەسایەتی چەمکگەرا کێیە؟ فەیلەسوف.

بێگومان بۆ ناسین و تێگەیشتنی چەمکەکان و زمانی بلوخ تێگەیشتن لە بلوخ کارێکی نەکردەیە، بلوخ کەمەیەک چەمکی داهێناوە کە لە ڕێگەی ئەو چەمکانەوە دەمانباتە ناو پەیوەندی (بوون و ماهییەت) لەناو بوونی واقیعی ئەم جیهانه. ئەم چەمکانە کە بلوخ بەکاریهێناوە دەلالەتن لە بوونی هەبوونێک کە کارایە لەناو جیهان لە ڕووبەڕووبوونەوە لەگەڵ مەحاڵ، هەبوون لێرەدا ئاماژەیە بۆ ناکەکی، ناکەکی دەربارەی خۆ، دەربارەی ئەوەی کە (هێشتا نەگەیشتووە). یان هەبوون هێشتا لە ڕێگایە بۆ ئەوەی بگات. دەبێت بزانین کارکردنی بلوخ و داهێنانی چەمک لای بلوخ تەسەورێکی مەعریفی ناداتە دەستەوە، بەڵکو داهێنانی چەمک ڕێگایەکی خەلاقە بۆ شێوەیەکی نوێ و بینینێکی نوێ بۆ جیهان. به هەرحاڵ هەموو ئەو چەمکانەی کە بلوخ ئاماژەی پێدەکات و دایهیناوە تەعبیرە لە بوونێک کە هێشتا نەگەیشتووە. ئایا ئەو چەمکانە چین؟ ئایا مانایان چییە؟

١. هێشتا_ نەبوو (not- yet)

هێشتا [illegible] نەبوو ئەنتۆلۆژیایەکی مەحکومی سوبێکتە، واتە هیچ

سوبێکتێك نییە خاڵی بکەیتەوە لە هێشتا نەبوو، بەڵام هێشتا_نەبوو پەیوەندییەکی سەربەخۆ نییە بەڵکو پەیوەندییە لەگەڵ ئوبێکت، واتە سوبێکت پێویستی بە ئوبێکتە، ئوبێکت لێردا دەبێتە بناغەی ئەوەی کە سوبێکت کامڵ بکات، واتە سوبێکت لە بیرکردنەوەی ئەوەی کە (نەبووە) یان (هێشتا -نەبووە) بۆ ئەوە دەڕوات کە (بوونی هەبێت). بلوخ ڕای وایە هیچ کاتێك (هێشتا- نەبوو) پێویستی بە بەڵگە هێنانەوە نییە، واتە گومانی ئەوەمان لا دروست بێت کە ئێمە بریفێکتین و کامڵین، بەڵکو ئێمە مادەم وەکو کۆجیتۆ ئاماژەی بۆدەکات هەین کەواتە ئەوە نین ئێستا هەین، یان بە تەعبیرێکی تر ئێمە مادەم مرۆڤین شعوری ئەوەمان پێدراوە کە ئەوەی ئێستا هەین ئەوە نییە کە دەمانەوێت.

ئەرنست بلوخ لە حاڵەتی (هێشتا- نەبوو) پرسیارێك ڕووبەڕوومان دەکاتەوە و ئاماژە دەکات، مادام (هێشتا- نەبوو) ئەنتۆلۆژییانە بە من دراوە، کەوتە چی ڕوودەدات بۆمان؟ من کائینێکم بوونم هەیە، بەلام هێشتا نەبوومەتە خاوەنی ئەو بوونەی کە دەمەوێت، کەواتە ئەمە ئەوە دەگەیەنێت کە ماهییەتی جیهان بۆ من کراوەیە، دەبێت هەوڵ بدەم، تێبکۆشم و بجووڵێم، گواستنەوەی کۆجیتۆ بۆ ناو چەمکی (هێشتا نەبوو)ی بلوخ ئەوەیە کە من هەستدەکەم بوونی هەیە، بیردەکەمەوە و گومان دەکەم، بەڵام ئەوەی کۆجیتۆ ئاماژەی پێدەکات کە (من هەم) بناغەیەکی ئەنتۆلۆژیی بە من دەبەخشێت، بەڵام کە (من بیردەکەمەوە) دەخەینە پاڵی و لەگەڵ (هێشتا نەبوو) بلوخ دایدەنێیت بناغەیەکی ئەنتەرپێلۆژیا دەداتە دەست، بەڵام ئەنتەرپێلۆژیای پەتی نا، بەڵکو ئەنتۆلۆژیای ئەنتەرپێلۆژیا، بەلام کە بەشێك لە کۆجیتۆی ئەنتۆلۆژی (من هەم) دانێین، لەگەڵ بلوخ ناکۆك دێتەوە، بلوخ تەعبیر لەوە دەکات کە: ((من بیردەکەمەوە کەواتە من نیم)) یان ((من بیردەکەمەوە کەواتە دەبێت بوونم هەبێت)) کەواتە لای کۆجیتۆ ناسنامەی ئێمە (ئێستایە) بەڵام لای بلوخ ناسنامەی ئێمە (داهاتووە)…

1. هێشتا دەرنەکەوتوو (pre-apperrance)

هێشتا-دەرنەکەوتوو یەکێکی تر لە چەمکە سەرەکییەکانە فەلسەفەی ئەرنست بلوخ. (هێشتا -دەرنەکەوتوو) گەڕانەوەی ئوبێکتە بۆ ناو سوبێکت، بە جۆرێك ئوبێکت هێشتا خۆی دەرنەخستووە، یان هێشتا خۆی بۆ ئاگايي ئێمە نەداوەتە دەست، ئەم گەڕانەوەیە لە ڕێگای داهاتوو ڕوودەدات، بەلام بلوخ لەم چەمکەدا کاریگەری ئەدەبیاتی پێوە دیارە، چونکە بۆ بلوخ گەڕانەوەی داهاتوو لە ڕێگەی خەیاڵەوە دەبێت، واتە خەیاڵ دەورێکی گرنگ و یاریکەرێکی سەرەکییە لەناو

چەمکی (هێشتا- دەرنەکەوتوو). هێشتا دەرنەکەوتوو وەزیفەیەکی ئەنتۆلۆژی کە ئێمە بۆ ئەو ناتوانین بژیت، چونکە دەرنەکەوتوو تاریکییەکی هەمیشەییە کە ئێمەی داگیر کردووە، ئێمە بەردەوام مەحکومین ڕووناکی بکەینەوە، ئەگەر ڕووناکی نەکەینەوە، یان ئەگەر بۆ ڕووناکبوونەوەی نەڕۆین ئەوا تاریکی دەمانکوژێت، دەرنەکەوتوو بە تەنیا هیچ مانایەك بەدەستەوە نادات، دەرنەکەتوو وێنەیەکی حەقیقەتی ڕەهایە کە ئەگەر (پێی بگەین و پێی نەگەین) عەدەمییەتی لێدەکاتەوە، ئەگەر پێی بگەین موتەکامل دەبین لە مرۆ دەردەچین دەبینە خوا، ئەگەر پێی نەکەین عەدەمییەت باڵ بەسەرماندا دەکیشێت، بەلاَم چارەسەری هەردووکیان ئەو پێشگرەی (هێشتا)یە کە بلوخ دایناوە، هیشتا حەقیقەتی ڕەهاو پووچییەتی دەکوژێت و فۆڕم بە (دەرنەکەوتوو) دەدات و بوونێکی دایناماکی بە ئێمە دەبەخشێت، (هێشتا) لە عەدەم رزگارمان دەکات چونکە هەم دەگەین هەم ناگەین، بە کورتی هێشتا ئومێدی بەردەوام بە هەوڵی سوبێکت دەبەخشێت.

٣. ئومێد (hope)

بە بەهاترین چەمك لای بلوخ ئومێدە، بلوخ لە ڕێگەی (ئومێد)ەوە دابڕانێکی مەعریفی لەگەڵ فەلسەفەی پێش خۆی دروستکرد، هەموو ئەو چەمکانەی کە بلوخ خوڵقاندوونی دواجار هەموویان دەچنەوە ناو ئومێد، ئومێد فۆڕم بە هەموو چەمکەکانی تری بلوخ دەبەخشێت، ئومێد وا دەکات ئێمە لە قەلەقی ڕزگارمان بێت بەوە هیشتا کامڵ نەبووین، ئومێد پاڵنەری بەرەو پێشچوونی ئێمەیە. بەلاَم دەبێت بزانین ئومێد کورتناکریتەوە بۆ تەنیا خۆزگە و تکاکانمان، بەڵکو جەوهەری (ئومێد) تاکیدکردنەوەی ئەوەیە کە ئێمە کاتیك نەگەیشتووین، مانای ئەوە نییە ناگەین، ئەمەش لە وەستان رزگارمان دەکات و تموحێك دەخاتە پاڵمان بۆ ئەوەی بجوڵێین، ئومێد خوڵقێنەری یۆتۆپیایە، واتە پرنسیبی ئومێد پرنسیبیکی یۆتۆپیاییە، ئەوە یۆتۆپیاشە تەحەکوم بە هەموو جوڵە و گۆڕانکارییەکانی ئیمە دەکات….

٤. پێشەوە ((front

پێشەوە پەیوەندییەکی جەوهەری و کۆنکریتی لەگەڵ چەمکی (نا) هەیە، لای بلوخ ئەوە (نا)یە کە (پیشەوە) دەخاتەکار، یان (نا) یاخیبوونە دەربارەی دۆخی ئێستا بۆ ئەوەی بیکوژین و بگەینە پیشەوە، واتە (نا) خوڵقێنەری (پێشەوە)یە، یان پاڵنەرە بۆ پێشەوە، ئەوەش (نا) دەخاتە کار (هێشتا- نەبووە)، هێشتا نەبوو حاڵەتێکی ئۆنتۆلۆژییە کە (نا) دروست دەکات، بەڵام (هیشتا- دەرنەکەوتوو) حاڵەتێکی ئۆنتۆلۆژییە کە بەرەو(پێشەوە)مان دەبات.. ئەوەی دەبێت بزانین

چەمکەکان لای بلوخ هەموویان پەیوەندیان بەیەکەوە هەیە، هەندیك جار هەموویان لەناو یەکدا یەکتری دروست دەکەن…

سێیەم/ ئۆنتۆلۆژیای هۆشیاری

جەوهەری فەلسەفەی بلوخ لەسەر دوو پایە وەستاوە، یەکەمیان ئۆنتۆلۆژیایە. دووەمیان ئەنتەرپۆلۆژیایە، دووەمیان بەشێکی سەرەکی یەکەمیانە و بە بەردەوامی لەناو یەکەمیان خۆی دەبینێتەوە، لایەنی ئەنتەرپۆلۆژی خۆی لەگەڵ (هێشتا-نەبوو) دەبینێتەوە، ئەمەش کاتێك مرۆ هەستدەکات و ئاگایی ئەوەی هەیە کە پێویستی بە شتێکە، بەڵام ئەو شتە نییە، یان هێشتا بوونی نییە. بەڵام لایەنەکەی تر واتە ئەنتۆلۆژیا خۆی لەگەڵ (بوون) دەبینێتەوە، ئەمەش کاتێك وجودی دەرەوە پێویستە بوونی هەبێت، بەڵام بوونی نییە.
واتە ئەنتەرپۆلۆژیا حاڵەتی ناوەوەی سوبێکتێ کە هەست دەکات لەناو خۆیدا نوقسانە و بۆ ئەم نوقسانیەش دەچێتە ناو وجودی دەرەوە بۆ ئەوەی بگات، بەڵام کاتێك ناگات، پەیوەندی نێوان ئەنتەرپۆلۆژیا و ئۆنتۆلۆژیا لەدایك دەبێت، یان پەیوەندی نێوان (هێشتا نەبوو) لەگەڵ (بوون) تێکەڵ بەیەك دەبن.

کەواتە لە ئێستادا پەیوەندیەك دروست دەبێت لە نێوان سوبێکت و ئوبێکت، یان لەنێوان زاتی مرۆڤ و جیهانی سروشت، ئەم پەیوەندیە وادەکات (پرنسیبی ئومێد) بهێتە کایەوە، بلوخ لە کتێبی (ڕۆحی یۆتۆپیا) پرسیارێك دەکات: ئایا چۆن دەزانین کە ئێمە ئەو مەعریفەیەمان نییە کە دەبوایە هەبێت، یان چۆن دەزانین نوقسانین؟ یان بە شێوەیەکی تر، مەعریفەی ئێمە چۆن دەگاتە ئەوەی کە هێشتا-نەبووە؟ بلوخ لەناو سوبێکتدا شتێك دەدۆزێتەوە ئەو شتەش جیهانی (ئارەزوو)ە. جیهانی ئارەزوو لەناو هەموو مرۆڤێك بوونی هەیە، ئارەزوو جێگەیەکە بۆ ئەوەی هەموو کێشەکانی مرۆ بچنەوە ناوی و لەوێوە خۆیان مانفێست بکەن.
لێرەدا ئێمە بۆ ئەوەی ئاگاداربین دەچینە ناو سایکۆلۆژیا، بەڵام سایکۆلۆژیا وەکو ئەوەی فرۆید لە کتێبی (لێکدانەوەی خەونەکان) ئاماژەی پێکردووە گەڕانەوەیە بۆ ڕابردوو، یان چارەسەرکردنی کێشەکانی ڕابردووە، بەڵام فەلسەفەی بلوخ ڕۆیشتنە بۆ پێشەوە و داهاتوو، فەلسەفەی فرۆید دۆزینەوەی کێشەیە، بەڵام فەلسەفەی بلوخ چارەسەرکردنی کێشەیە، فرۆید لێکدانەوە بۆ خەون دەکات لەکاتێکدا لە خەوداین یان لە ناهۆشیاریداین، بەڵام بلوخ لێکدانەوە بۆ ئەوە خەونە دەگات کە لەوپەڕی هۆشیاریداین، بلوخ ئاماژە دەکات ئەو خەونەی کە لە هۆشیاریدا دەیبینین ئیرادەی گۆڕان دروست دەکات، بە

جۆرێك ئەو خەونە خەونێكی خەلاقە كە خەیاڵ دروست دەكات و بیرکردنەوە دەخوڵقێنێت، ئەو بیرکردنەوەش دەورێكی گرنگ دەبینێت بۆ ئەوەی گۆڕانکاری دروست ببێت.

کەواتە دەگەینە ئەوەی کە فەلسەفەی بلوخ چالاكییەكی هۆشیارانەیە و هۆشیاری دەخاتە كار، بەڵام بلوخ بە پرسیارێك ئایا چالاكی هۆشیاری چۆن دروست دەبێت؟ دیسان دەمانخاتەوە ناو سایكۆلۆژیا، بە مانایەك لەماناكان بلوخ ئیش لەسەر (بوونگەراییەكی سایكۆلۆژی) دەكات، لاكان بە گەڕانەوە بۆ فرۆید دەگەڕێتەوە بۆ قۆناغی منداڵی و لە دیمەنی قۆناغی ئاوێنەیی وێنەیی هۆشیاربوون ڕووندەكاتەوە، بلوخیش هەر دەگەڕێتەوە لای منداڵ و قۆناغی هۆشیاریبوونمان بۆ ڕووندەكاتەوە، بەڵام بە ئاڕاستەیەكی تر.
بلوخ سەرەتای هۆشیاریی دەگەڕێنێتەوە لای منداڵ و ئاماژە دەكات منداڵ لە حاڵەتی خەوبینیندایە، واتە منداڵ بوونەوەرێكە كە دەتوانێت خەو ببینێت، بەڵام خەونەكانی منداڵ تەڵخ و لێڵن، ئەو خەونەی منداڵ دەیبینێت سەرەتایەكە بۆ ئاشكراكردنی شتەكان، سەرەتایەكە بۆ بەدەستهێنانی مەعریفە، هەموو بەدەستهێنانێكی مەعریفەش جۆرێكە لە یاخی بوون، یاخی بوون بەرامبەرئەو شتانەی كە لەبەردەستین، واتە یاخیبوون لای منداڵ هی ئەوەیە دەیەوێت بزانێت، منداڵ سوبێكتێكە بەدوای هۆشیاری دەگەڕێت، بە دوای ئەوە بزانم ئوبێكت چییە، هەر ئەمەش منداڵ لە قۆناغی منداڵی هەموو شتەكان دەشكێنێت، تا ئاشكرا بن، بەڵام ئاشكراكردن شتەكان لەو تەمەنەدا تەواو نابێت، ئەوەی لە منداڵ بۆ فەلسەفەی(بلوخ) گرنگە دەربارەی(ئاشكراكردنی شتەكان) ئەو بەردەوامی بوونەیە كە هەیەتی، ئەو هەوڵەیە كە دەبێت بگاتە ئەنجام، ئەو (شۆڕشی ئومێد)ەیە كە هەڵیگیرساندووە، لە هەمووی گرنگتر ئەوەیە منداڵ هیچ كات ناگاتە دەرەئەنجامێك كە بیوەستێنێت، هیچ كات ناگاتە ئەوەی كە ئێستێك بكات، بەڵام بۆ بلوخ ئەوە جێگەی دڵخۆش نییە چونكە لێرەدا هۆشیاری ناكامڵە بەرانبەر واقیع، هۆشیاری مامەڵەكردنە لەگەڵ سەروو واقیع، بلوخ دەیەوێت لە قۆناغەكانی تردا وەكو منداڵ مامەڵە بكەین، وەكو منداڵ تەسلیم نەبین، وەكو منداڵ (شۆڕشی ئومێد) هەڵگیرسێنین.

بلوخ ئاماژە دەكات كاتێك ئێمە دەگەینە تەمەنی سیانزە ساڵی ئیتر سەروو واقع خۆی دەداتە دەست واقیع، ئیتر مامەڵەكردنمان لەگەڵ واقیعە، ئیتر هۆشیاری ئێستێك دەكات و خۆی بۆ تێڕامان دەداتە دەستەوە، لە تەمەنی سیانزە ساڵی منداڵ خەو بەوە دەبینێت هەنگاو

بەرەو ژیانێکی باشتر بنێت، لەم تەمەنە بە پێچەوانەی پێشتر دونیا ئاشکرایە بۆمان بەڵام خەونەکانمان نائاشکرایە، لێرەدا گریمانە دروست دەبێت، گریمانە بەرانبەر ڕێگاگەلێکی زۆر، بەرانبەر جۆرەها ژیان، بەم گریمانانەوە دەچینە ناو تەمەنی حەفدە ساڵی، لێرەدا و لەم قۆناغەدا گریمانەکان پێکدادان دروست دەکەن، پێکدادان دەربارەی وێنەکان، دەربارەی ڕووداوەکان، دەربارەی ناجێگری سوبێکت بوونمان، جەوهەری ئەو پێکدادانە هی ئەوەیە کە سوبێکت وێنەی داهاتووی لا کێشراوە، ئەم وێنەیە وا لە سوبێکت دەکات حەز بکات هەموو شتێك بۆ خۆی ببێت، هەموو شتێك خۆی خاوەنی بێت، بلوخ ئەم خەونە لەم تەمەنەدا بە خەونی بورجوازییەکان دەشوپێنێت کاتێك دەیانەوێت هەموو شتێك بخەنە ژێر کۆنترۆڵی خۆیان، خەون بینیی بورجوازییەت خەون بینینە بە داگیرکردنی هەموو ئەو شتانەی کە هەیە و ئەوان خاوەنی نین. لە قۆناغێکی تر کاتێك پێ دەخەینە ناو تەمەنی بیست ساڵییەوە، ئەم قۆناغە (نا) لەدایك دەبێت و دەچێتە ناو (هێشتا-نەبوو)، پەیوەندی (نا) بە (هێشتا-نەبوو) پەیوەندییەکە کە گۆڕان دەهێنێتە کایەوە، یان بە جۆرێك لە جۆرەکان هیچ قۆناغێك ئەوەندەی ئەم قۆناغە سوبێکت بیر لە گۆڕینی دونیا ناکاتەوە، لەم قۆناغە ناشیرینێکان، ڕێگرییەکان، تاریکییەکان سەرهەڵدەدەن، لەهەمانکاتیشدا سوبیکتبوون بەرەنگاری هەموو شتێك دەبێتەوە، یاخی دەبێت بەرانبەر کۆمەڵگە.

لە کۆتا قۆناغدا کە بریتییە لە قۆناغی (پیری) پچرانێك دروست دەبێت لە نێوان سوبێکتی پیر و کۆمەڵگە، سوبێکتی پیر هەستدەکات ئیتر کۆمەڵگە بەجیدەهێڵێت، لەم قۆناغە ئەوەندە (ناوەوەی) سوبیکت ئیش دەکات، ئەوەندە بیر لە دەرەوە ناکاتەوە، هۆشیاری پیر زیاتر بیرکردنەوەیە لە ڕابردووی خۆی، پیر خەون و خۆزگەکانی بە یادەوەری بەسەر دەبات، بە یادەوەری گەڕانەوە بۆ سەردەمانی گەنجی، بەڵام ئەمە مانای ئەوە نییە کە هۆشیاريي (قۆناغی پیری) هۆشیارییەکی یادەوەریانەیە بەرانبەر ڕابردوو، یان هەمووی هەر ڕابردووە، بەڵکو دەوڕێکی گەورەشی هەیە بەسەر داهاتوو، تەنانەت بلوخ بە پێگەیشتووترین قۆناغی ناو دەنێت، بەڕای بلوخ ئەم قۆناغە گەر بیرکردنەوەیەکی داهاتوویانە سەر هەڵبدات ئەو بیرکردنەوەیە کۆکردنەوەی هەموو جوانییەکان و عاقڵمەندی سوبێکتە، چونکە بلوخ ڕای وایە ئەم قۆناغە خاڵییە لە غروری گەنجایەتی و پڕە لە حیکمەت و ئیرادەی دەهێنەرانە.

کەواتە دەگەینە ئەو ئەنجامەی کە هۆشیاری بۆ ئەوەی بگاتە ئەوەی

کە دەیەوێت لەسەر شێوەی (هێشتا-نەبوو) خۆی مانفێست دەکات، جەوهەری هێشتا-نەبوو ئەوەیە کە لە تاریکی رزگارمان دەکا، بۆیە هێشتا-نەبوو پاڵنەرە سوبێکتە بۆ ئەوەی خۆی بگەیەنێتە ڕوناکی، بە زمانی سایکۆلۆژیا هۆشیاری دەیەوێت دەست بەسەر ناهۆشیاریدا بگرێت و ناهۆشیاری نەهێڵێت، بەڵام لای بلوخ پەیوەندی نێوان هۆشیاری بە ناهۆشیاری پەیوەندییەکی ناوەکی نییە، بەڵکو هۆشیاری لەسەر ئەساسی دەرەوە خۆی دادەمەزرێنیت، پەیوەندی هۆشیاری و ناهۆشیاری لای فرۆید ئەوەیە کە خەونەکانمان چەپێنراون چوونەتە ئەو شوێنە تاریکییەی کە پێی دەڵێین نەست، ئەوەی لای فرۆید ئێمە چاوەڕوانین ئەوەیە کە ئەو خەونانە زیندووبکرێنەوە، بەڵام بلوخ خەونەکان ناو دەنێت (مژدەی خۆرهەڵاتێکی نوێ)، واتە هاتنەدی ئەو ئومێد و خەون و خەیاڵەی کە لە داهاتوو دەیبینم، بەڵام لە ئێستادا هاتۆتە دی، مژدەی بەرەبەیان هاتنی سەرزەمینێکی یۆتۆپییە بۆ ناو ئێمە، بلوخ ئەو مژدەیە بە شۆڕشێکی سیاسی و کۆمەڵایەتییە دەزانێت کە لە وەستان رزگارمان دەکات و دەمانگەیەنێتە داهاتوو.

چوارەم/ شۆڕش چۆن سەرهەڵدەدات؟

مرۆ کە بیردەکاتەوە بۆ ئەوە بیر دەکاتەوە کە بگاتە شتێك، گەیشتن بە شتێك دەرئەنجامی (نا)بوونە بۆ شتێکی تر، واتە (نا) لە کامڵیدا سەرهەڵنادات، بەڵکو بەردەوام هەست بە کەمبوون دەکات، بۆیە دەیەوێت بگاتە کەمنەبوون، ئەو پاڵنەری (نا)یە، یان ئەو دەنگەی کە (نا) ئاگاداردەکاتەوە یان (نا) لە حاڵەتی نائارامیدا دەهێڵتەوە ئارەزووە، واتە (نا) هیچ کاتێك لە خۆیەوە سەرهەڵنادات بەڵکو پێویستی بە شتێکە، بەڵام ئەو شتەی لەبەردەم نییە.
(نا) کۆتایی سوبیکت نییە، واتە بیربکەینەوە ئەو کاتەی (نا) بەسەرماندا زاڵە، ئەوە کۆتایمان هاتووە، بەڵکو بلوخ ئاماژە دەکات (نا) سەرەتایی فۆڕم بەخشینە بە سوبێکت، واتە ئێمە هەرگیز ناتوانین بۆ نەفیبوونی ئێستامان بیر لە خۆمان بکەینەوە، لێرەدا بیرکردنەوە پێش نەفیبوونی سوبێکت دێت، بەڵام ئەگەر بیرکردنەوە نەگاتە ئەوەی نەفی سوبیکت بکەین ئەوە بیرکردنەوە نییە.
لەگەڵ نەفیبوونی سوبیکت بەرەو نەفی بوونی دونیا دەڕۆین، واتە نەفیبوونی سوبیکت و نەفیبوونی دونیا توند بەیەکەوە بەستراون، بەڵام نەفیبوونی سوبێکت پێش نەفیبوونی دونیا دەکەویت و دەیەوێت دونیاش وەکو خۆی لێبکات، لێرەدا هیچ کاتێك نە دونیا بە نیسبەت سوبێکت بۆ سوبێکت هەیە و نە سوبێکتیش بۆ دونیا، بەڵام بۆ ئەوەی دونیا بگۆڕێت دەبێت سوبێکت بگۆڕێت، ئایا سوبێکت چۆن دەگۆڕێت؟

ئەرنست بلوخ ئاماژە دەکات کاتێك (نەفی) بوونمان لا دروست دەبێت دەگەین، واتە (نا) گەیشتنە، بەڵام گەیشتنیش کۆتایی نییە بەڵکو سەرەتایە، کۆتایی ئەوەی ئێمە سوبێکتین، ئێمە هەین، سەرەتای ئەوەش ئێمە سوبێکتین بەس نوقسانین و نەگەیشتووین، کۆتایی ئەوەی ئێمە خەونمان هەیە، سەرەتای ئەوەی خەونەکانمان نەهاتێتە دی.

کەواتە نەفیبوون سەرەتایە بۆ هەنگاونان بۆ خەونەکانمان، سەرەتایە بۆ جۆرەی گۆڕانکاری. گۆڕان و (نا) لەیەك جیاواز ناکرێنەوە، چونکە کاتێك سوبێکت بیردەکاتەوە و دەگاتە (نا) هەست بەوە دەکات لە فەراغدایە، بۆیە دەیەوێت ئەو فەراغە پڕبکاتەوە بەمەش هەنگاوی گۆڕانکاری دەنێت. کاتێك ئێمە بیردەکەینەوە لە حاڵەتی ترسداین بەڵام وەکو بلوخ ئاماژەی پێدەکات کاتێك بیرکردنەوە نەفیبوون ئەخولقێنێت لەناو خۆیدا ئەو کاتە ترس دەکوژێت، واتە نەفیبوون کوشتنی ترسە و ڕقڵبوونەوەیە لە ترس، واتە ترس بەهۆی (نا)وە دەبێتە ڕق، ترس لە خاوەن ترسە، بەڵام خاوەن ترس ترسە لە ڕقلبوونەوە، کەواتە خاوەنی ترساو ئێستا خاوەن ترسە لە (نا)، یان ئەوەی پێشتر ئەیترساندین، ئێستا بەهۆی ئەو (نا)یەوە کە بۆمان پەیدا بووە لێمان دەترسێت، ئەمەش هەنگاوێکە کە (شۆڕشی ئومێد) بە ئێمە دەبەخشێت و نایەڵێت بەرەو عەدەمییەت هەنگاو بنێین.

بلوخ ئەم بیرۆکانەمان لەو کاتە پێنابەخشێت کە ئێمە لەوپەڕی هێزداین، بەڵکو ئەو بیرۆکانەمان ئەو کاتە پێدەبەخشێت کە خۆمان زۆر بێ بەها و بێ دەسەڵات دەبینین، واتە بلوخ ئەو کاتە (ئومێد)مان پێدەبەخشێت کە تاریکی باڵی بەسەرماندا کێشاوە، کاتیك تەواو نائومێد دەبین، کاتێك ئیتر بڕوامان وایە تاریکی ناگۆڕێت، بڕوامان وایە کۆتاییمان هاتووە، بلوخ دێت بە هێزە شاراوەکانمان ئاشنامان دەکات و (شۆڕشی ئومێد)مان پێ هەڵدەگیرسێنێت، بلوخ پێی وایە ئەو کاتەی پێمان وایە کۆتاییمان هاتووە ئەو کاتە سەرەتای ئێمەیە، ئەو کاتە سەرەتای گۆڕانکارییەکان دەستپێدەکات، چونکە ئەو کاتە بیر لە گۆڕان دەکەینەوە، بەڵام بلوخ تەنها یەك مەرجی هەیە ئەویش ئەوەیە بیرکردنەوە (نا)ی نەفی لەگەڵدابێت، ئەو کاتە بۆ ئەوەی خۆمان هەست بکەین سوبێکت کاری خۆی دەکات.

ئەو کاتە بیرکردنەوە دەبێتە (نا)، (نا)ش لە بیرکردنەوەدایە بۆ ئەوەی بچێتە ناو کرداری صەیرورە و خولقاندنی مێژوو، کرداری بیرکردنەوە کاتیك دەگاتە ئەوەی بزانێت تاریکی چییە دەگاتە کرداری صەیرورە، کاتیکیش گەیشتە صەیرورە سوبیکت بەردەوام لەحاڵەتی صەیرورەدا دەمێنێتەوە، بەردەوام بوونی صەیرورە بەردەوام بوونی

(نا)یە، واتە لە (نا)یەکەوە بۆ (نا)یەکی تر دەڕۆین، تا وای لێدێت دەبێتە(نا)یەکی دەینەماکی، ئەم دەینەماکی نەفی بوونە لە شێوازی (هێشتا-نەبوو)خۆی مانفێست دەکات، هێشتا-نەبوو قۆناغێکی گرنگی سوبێکتە چونکە لەم قۆناغەدا ئامانجی سوبێکت خۆی مانفێست دەکات، واتە هێشتا-نەبوو لە سوبێکت خۆی دەردەخات، کاتێکیش سوبێکت خۆی دەردەخات ئامانجەکەی تەنیا ناژین لە پێناو ژیان، یان ناژین لە پێناو (ژیانێکی ڕووت)، بەڵکو دەژین بۆ بەهایەك کە لە ئەسڵدا ژیان بۆ ئەو بەهایەیە، هەر ئەو بەهایەیە کە بەردەوام دەمانخاتە ناو قەلەقییەوە، قەلەقی ئەوەی بە تەعبیری بلوخ نەگەیشتووین بە یۆتۆپیای بوونمان.

یۆتۆپیا کاتێك دەردەکەوێت کە (نا) دەبێتە هێشتا-نەبوو، یان نەفی دەینەماکی، دەرکەوتنی یۆتۆپیا جۆرەیەکی دیالێکتی بۆ ئێمە دەخوڵقێنێت، ئەو جۆرەیە دەمانگەیەنێتە داهاتوو، ئەم عەملییەی صەیرورەیە هەرگیز ناگاتە یۆتۆپیا، بەڵام لای بلوخ دووبارەکردنەوەی عەمەلێکە فۆڕمی یۆتۆپیایی وەردەگرێت، چونکە ئامانج ئەوە نییە ئێمە بگەین بە یۆتۆپیا، ئامانج ئەوەیە لە یۆتۆپیا خاڵی نەبینینەوە، واتە فۆڕم لێرەدا یۆتۆپیا نییە بەڵکو بەرەو پێشچوونە، کەواتە سوبێکت دەچیتە ناو سەفەرێکی نادیار، سەفەر لەسەر سەفەر، بەڵام ئەو سەفەرانە سەفەرێکی کراوە و نەبڕاوە و ئەبەدین، تا وای لێدێت سەفەرەکان، دیالێکتەکان و نەفی دەینەماکیمان دەبێتە بەشێك لە بوونمان، واتە نابنە لە بەشێك بۆ ئەوەی بگەین، بەڵکو خۆیان گەیشتنن، بەڵام گەیشتنێکی کۆتادار نا.

بە کورتی فەلسەفەی بلوخ پەیوەندییە، پەیوەندی نێوان هۆشیاری و (هێشتا نەبوو) دەبنە وەزیفەیەکی یۆتۆپی و لە ڕێگای سوبێکتەوە، سوبێکتیش لە ڕێگای (ئەگەرەوە) بەرەو داهاتوو دەڕۆن و دەیناسن، بەڵام بلوخ جیاوازی نێوان دوو (ئەگەر)مان بۆ دەکات. یەکەمیان:

ئەگەری نەخۆشی:

ئەم حاڵەتەیان بۆ دیاردەی (زانستی دەروونی) دەناسێت و ئاماژە دەکات کە ئەم حاڵەتە لە ئەنجامی پاڵنەری دەروونی و تێکچوونی باری کەسی و عەسەبێتبوونەوە ڕوودەدات، هەموو بەرەو پێشچوونێك لەم جۆرەیاندا دووبارە بوونەوەی بەرەو پیشچوونەکانی ڕابردووە لەداهاتوودا، بلوخ ئەم جۆرەیانی بۆ (ئەگەر)ی (گەڕانەوە بەرەو ڕابردوو) ناو بردووە و بۆ جۆرێك کە داهاتوو بۆ درێژن و هەڵخەڵەتێنەر ناو دەبات. جۆری دووەمیان:

ئەگەری بەرهەمهێنەر:

ئەم جۆرەیان جیاوازییەکی تەواوی لەگەڵ غەریزەدا هەیە و لەکاتی مەرحەلەی گەنجێتی و کاتی هەستکردن بە گۆڕان و ڕەتکردنەوەی واقیعی

ئەستادا ڕوودەدات، ئەم ئەگەرەیان بە تەواوی بە ڕووی جیهانی دەرەوەدا دەکرێتەوە و هەنگاونان بەرەو ئازادی و داهاتووبوون سەرهەڵدەدات، ئەم جۆرەیان هەموو خەونەکانی ڕووی لە داهاتوویە و داهاتوو بە بەهەشت و یۆتۆپیای خۆی دەزانێت، بەڵام دەبێت بزانین خەونی بەرەو پێشچوون جیاوازە لە خەونی گەیشتن بە یۆتۆپیا، خەونی بەرەو پێشچوون ئەو خەونەیە کە داهاتوو بە باشترو جیاوازتر دەزانێت لە واقیعی ئێستا، بەڵام خەونی یۆتۆپیابوون خەونێکی خەیاڵییە و خەونە بە بوونی چیایەکی ئاڵتونی. یەکەمیان حاڵەتێکی واقیعییە و دووەمیان حاڵەتێکی خەیاڵییە، بەڵام پەیوەندی هەردووکیان بەیەکەوە پەیوەندییەکە لە سەر ئەساسی (هێشتا نەبوو) دامەزراوە، (هێشتا نەبوو) بناغەکەی ئەو (نا)یەیە کە پێشتر گوتمان، واتە ئەگەر (نا) نەبوو ئەمە ناتوانین بیر لە (هێشتا نەبوو) بکەینەوە.

بەڵام پرسەی (نا)یش بناغەیەکی تری هەیە ئەویش هۆشیارییە، واتە پرسەکە یەك لەدوای یەك دێت و بە بەردەوامیش چونکە ناگەنە یۆتۆپیا خۆیان بە شێوازی جیاواز دووبارە دەکەنەوە، بەڵام (نا) کاتێك چەمکی (هێشتا نەبوو) دەهێنێتە ناو خۆی ئەو کاتە نابێتە کۆتاییەکی تەواو، واتە ئەو(نا)یە نابێتە کۆتا (نا) بە سوبێکت بەڵکو لەگەڵ پرسەی (نا)ی یەکەم (نا) تەواو خۆی بە وجودێکی تایبەتەوە دەنووسێنێت و بەردەوام لە ڕێگای (هێشتا نەبوو)ی بەردەوامەوە (نا)ی دووبارە سەرهەڵدەدات، ئومێد لێرەدا وادەکات (نا) نەمرێت و ببێتە پرسەیەکی بەردەوامی ئەبەدیی بەرەو ئەو شتەی دەمانەوێت، واتە (نا) نە کۆتادارە و نە عەدەم، بەڵکو لەگەڵ شتێکی ئومێدبەخش لە پەیوەندیدایە. هەم ئەوەی وادەکات (نا) نەمرێت یان نەبێت عەدەم ئومێده هەم (نا)بوون گەڕانەوە نییە بۆ خاڵی سەرەتا یان سفر، بەڵکو هەنگاوی تازەیە بەرەو یۆتۆپیا. بلوخ ئاماژە دەکات کە (نا) لە شێوەی (هیشتا نەبوو) خۆی دووبارە دەکاتەوە، بەڵام دووبارەبوونەوەی (نا) لە شێوازی ڕابردوو نا، بە شێوازی هەمان فیگەر نا، بەڵکو بە شێوازێکی تازە، تازەبوون بەو مانایەی کە ئەمە شوێنی وامان دەزیوێتەوە کە پێشتر نەدەزراوەتەوە، کیشوەری وامان بینیوە کە پێشتر ئاشنای نەبووین، چیرۆکی وامان دێتە پێش کە پێشتر نامۆ بووین پێی، جیهانی وامان لێ پەیدا دەبێت کە پێشتر نەبووە، بەڵام دەبێت بڵێن ئەو شوێنەی ئەمە دەزیمانەتەوە ئەو کیشوەرەی ئەمەی تێداین ئەو جیهانەی کە ئێستا هەیە بە بەردەوامی یۆتۆپیایەکەی ئەمە نییە و شتێکی نوقسانە.

مارکس ئیزافەی شۆڕشی بۆ پەراوێزەکان هەبوو، بلوخ ئیزافەی شۆڕشی ئومێد، ئایا بلوخ مارکسی بوو؟ ئایا بۆچوونی لەگەڵ مارکسی کلاسیك یەك بوو؟ پاش داڕوخانی مارکسی□ت، بلوخ ئەندامی شیوعی نەبوو، بەڵام خۆی بە مارکسی دەزانی، بلوخ دوای ئەوەی ئاسۆیەکی داهاتووی بۆ نوێگەری فیکری مارکس بەدی کرد و مانفێست کرد، توشی ڕەخنەیەکی توندی ئەندامانی حزبی شیوعی و موفەکیرەکان بوویەوە، مارکسییە فەرمییەکانی بیرکردنەوە و فەلسەفەی بلوخیان بە پێچەوانەی ڕۆحی فەلسەفەی مارکس دادەنا، لە ڕاستیدا بلوخ فەلسەفەی مادی بڕۆگرامەکانی لە مارکس وەرگرت، باوەڕێکی تەواوی بەو بیرو باوەڕانە هەبوو وەکو (بیروباوەڕێکی فەلسەفی)، بەڵام بە تەواوەتی دوورکەوتەوە لە ڕۆحییەتی فەلسەفە داخراوەکەی مارکس، بلوخ هەوڵیدا دیدگای بنەڕەتی مارکس کۆبکاتەوە بەرامبەر مێژووی گۆڕانکاری ک□م□□□ایەتی و لەگەڵ رزگاربوونی مر□ق ک□ □□گ و □یشک□ی دەگەڕاندەوە بۆ کەلتوری شارستانی لەناو کەلتوری شارستانیش بۆ کەلتوری یەهودی مەسیحی.

یەکێك لەو ئیشکالییە گرنگ و ئاڵوزییانەی کە فەلسەفەی بلوخ دەربارەی (شۆڕشی ئومێد) دەیورژێنێت (لاهوت) و مامەڵکردن ل□گەڵ ئاین، یان دەتوانین بڵێین یەکێك لەو کێشە سەرەکییانەی کە بلوخ دەباتەوە سەر مارکس بۆ ئەوەی ئێستێك بکەین لەگەڵیدا، هەڵوەشانەوەی ئاینە لای مارکس، ئایا بە جدی ئیشی بلوخ کارپێکردنەوەی ئاینە لە فەلسەفەی مارکسی□ت؟ ئایا دەتوانین بڵێین (ئومێد) لە دوای (گەشت و دوور و درێژەکەی کەلتوری مر□قایەتی) بۆ ئەوەی بگاتە ئەنجام دەبێت بە مەرگی لاهوت کۆتایی بێت؟ لە ڕاستیدا کاتێ بلوخ هات ئەم کێشەیە واتا کێشەی کەلتور پەیوەست بە ئاینەوە لە گۆڕەپانێکی فراواندا خۆی مانفێست کرد، ئەمەش دەرەئەنجامی گەڕانی بلوخ بوو د□رbar□ی کەلتوری ڕۆشنبیری، بلوخ هات و لە کەلتور تێگەیشت و بەواتا فراوانەکەی کە مەیدانەکەی فکر و فەلسەفە و ئەدەب و هونەر و زانست و ئاینە، هەروه□ا بلوخ لەسەر ئەساسی ئەم بونیادانە کە ناکرێت خال□ی بک□یت□و□ ل□ مر□ق ب□رنامەکەی پێشکەش کرد، بلوخ (لاهوت)ی هێنایەوە ناو مارکسییەت، ئەمەش بە بیانووی ئەوەی ترسی لەدوا ڕۆژ هەیە، بلوخ بۆ ئەوەی هێز بداتی مارکس و بلۆریتاریا دەیەویست ئەو جوڵێنەرە ڕۆحییە نادیارە کە مارکس فرامۆشی کردبوو ئەم زیندوویبکاتەوە، ئەوەش ترسی ئەوەی نەك ئەو شۆڕشە (عەقلییە) ی مارکس گومان لە خۆی بکات و نرخی بەهای خۆی

نەزانێت، ترسی ئەوەی وەکو خۆی بڕوای بەوە هەبوو ناکرێت مەعریفە بێ (لاهوت)ه□ بێت، ئەو مەعریفەیەش ناکرێت بێ لاهوت بێت چونکە ئەو کاتە (بلۆریتاریا)سەربکەوێت دەچێتە ناو بۆشای□کی ف□لس□فی□و□.